

Franckesche Stiftungen zu Halle

Joachim Langens Verbesserte und Erleichterte Lateinische Grammatica

Lange, Joachim

Halle, 1767

VD18 13160842

Pars Sexta De Poetica.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-196019

PARS SEXTA
DE POETICA.

CAP. I

DE PROSODIA.

MEMBRVM I

DE REGVLIS GENERALIBVS.

§. I. *Prosodia* inferuit poeticæ et docet syllabarum *quantitatem*: vnde dependet *accentus* seu *tonus*.

§. II. Secundum *quantitatem* seu pronuntiandi moram syllaba alia est *longa*, alia *brevis*, alia *anceps* seu communis.

Not. 1. Syllaba longa dicitur *produci*, syllaba brevis *corripi*.

Not. 2. Signum seu nota syllabæ brevis est *v*, vt *pater*: longæ -, vt *mater*: communis *̄*, vt *pater*.

Not. 3. Duæ breues syllabæ in versibus haud raro ponuntur pro longa et vice versa.

§. III. Totius poeseos, in primis prosodiæ et omnium de quantitate regularum fundamentum est *auctoritas* seu exemplum veterum poetarum: quæ præterea vitimur, quando regulæ deficiunt vel ignorantur.

§. IV. *Quantitas* secundum auctoritatem sex modis cognoscitur: 1) *diphthongo*, 2) *positione*, 3) *vocali ante vocalem*, 4) *contractione*, 5) *accentu*, 6) *analogia*.

§. V.

§. V. Omnis *diphthongus* natura longa est.

Not. 1. *Præ* in compositione, sequente vocali sæpe corripitur, quod etiam diphthongis interdum in fine accedit, more Græcorum: v. g.

Stipitibus duris agitur sudibusque præstis. Virg. 7. Aen.

Insula Ionio in magno. Virg. l. 3. v. 211.

Not. 2. Græca diphthongus et apud Latinos modo in *I* longum, modo *E* longum transit.

I longum: Nilus, idolum, Alexandria, Antiochia, idolatria, litania, politia, Nicomedia, Samaria, Darius, Basilus, Arius; græce Νῆλος, ἰδωλο, cet.

E longum: chorea, platea, Cytherea, Medea, Laodicea, museum, achilleus, spondeus, epicureus, aristoteles; græce χορεία, πλατεια, cet.

Poeta tamen ex diphthongo et interdum abiciunt *I*, vt maneat *E* breue: hinc chorea, platea, cet.

Interdum etiam resoluitur et et mutatur in, unde et ante *i* producitur: vt cythireia, elegeia, græce ἰλκυρία.

§. VI. *Positione* longa est syllaba, quando vocalis proxime sequuntur duæ consonantes, aut vna duplex: vt *i* consona, x, z; siue in eadem voce, siue in fine præcedentis et initio sequentis vocis. Vt

Mons, pons, arma, rexit, gaza, maior, reicio, reiecto, peior, cuius, eius.

Not. 1. Littera *H* in metro non habet vim consonantis.

Not. 2. Vocalis ante *I* in *biugus*, *quadriugus*, brevis est: quia in his habetur pro simplici.

Not. 3. Muta cum liquida (siue ceteræ consonantes cum *L*, *M*, *N*, *R*) in eadem syllaba, præcedentem vocalem, si extra positionem natura brevis est, facit

Y 3

anci-

incipitem, sed in soluta oratione perpetuo corripendam: ut *pater, patris, tenebra.*

Nox tenebras profert, Phæbus fugat inde tenebras.

Est primo similis volucris, mox vera volucris. Ouid.

Not. 4. Vocalis natura longa per mutam et li- quidam non potest corripī: ut *mater, matris.*

Not. 5. Vocales, quæ extra positionem non veniunt, ex cognoscuntur auctoritate: suntque vel longæ, ut *ebrius*; vel communes, ut prima in *proprium, Cyclops.*

§. VII. Vocalis ante vocalem in eadem voce corripitur; siue simplex ea sit, siue composita seu diphthongus: ut *prius, reus, nihil, mihi, ab- num, delicia, deamo.*

Not. 1. *Fio* habet I longum, nisi adsumat R, tunc enim corripitur. Ut *Omnia iam sient, fieri quæ posse negabam.* Ouid. lib. 1. trist. el. 7.

Not. 2. Genitiui et datiui quintæ decl. E ante I produciunt: ut *diei, speciei*; præter rei, *spei, fidei*, penultima breui.

Not. 3. Genitiui in IVS, I longum in carmine faciunt commune: sed genitiuus *alius* (pro *alius*) semper produciunt; alterius semper corripitur.

Not. 4. Vocatiui *Cai, Pompei, Vultei* penultimam produciunt.

Not. 5. I consona interdum in vocalem mutat. Ut *Pervigil in plumis Caius ecce iacet.* Mart.

Not. 6. *Eben* priorem produciunt: sed *obe* priorem habet communem.

Not. 7. O exclamandi particula ante vocalem est anceps. Ut

Orti-

Optinam mea fors, primum quo cæperat, isset. Ouid.
Te Corydon, o Alexi, trahit sua quemque voluptas. Virg.

Not. 8. In græcis græca seruat^r quantitas. **Hinc**
 producitur *musæum*, *dius*, *Eos* ^{μουσæον, δῖος, ἑὸς.}

Item *æneius*, *cythereius*, *priameius*, et similia. Sic
 λαός cum compositis semper *a* producit: vt *Menelaus*, *Ni-*
colaus.

Not. 9. In vocibus origine græcis **E** et **I** in pen-
 ultima corripuntur, etiamsi more Græcorum pronuntiarⁱ
 soleant cum accentu. Vt *Andreas*, *Dorotheus*, *Doro-*
thea, *idea*, *Sophia*, *philosophia*, *Symphonia*, *prosodia*.
 Sic et *Maria*, *Elias*, *Zacharias*.

Sed *academia* in penultima est anceps. Græce enim
 scribitur ἀκαδημία, ἀκαδημεία.

§. VIII. Syllaba *contracta* longa est: vt *nil* pro
nihil, *mi* pro *mibi*, *cogo* pro *coago*, *tibicen* pro
tibitcen, *genitiuus alius* pro *alius*.

Not. Sæpe fit contractio intercedente syncope:
 vt *nil* pro *nihil*, *ni* pro *nisi*, *quis* pro *quibus*, *malo* pro
maulo, *biga* pro *biuga*, *quadriga* pro *quadriuga*, *no-*
nus pro *nouenus*, *denns* pro *decenus*, *iunior* pro *iunior*,
Deum pro *Deorum*, *Diana* pro *Deiana*. Iana apud ve-
 teres erat luna.

§. IX. *Accentus* cum ipsis vocibus statim vsu
 notandus est. Potest autem in *polysyllabis* ex
 accentu tantum cognosci quantitas *penultima*.
 Vt

Mi in *dominus* est syllaba brevis, quia vi auctoritatis ca-
 ret accentu: sed *e* antepenultima *do* brevis est auctoritate,
 etsi accentum præ se ferat.

Item *ga* in *legare* est syllaba longa, quia habet accentum i sed etiam antepenultima longa est, etsi accentum tam clare non præ se ferat.

Not. Vocatiui nominum in *IVS* quantitatem penultimæ etiam in versu retinent talem, qualis erat nominatiui: vt *Mercurius, Virgilius*; in vocatiuo *Mercuri, Virgili*.

Diuidicatio quantitatis ex *accentu* tantum locum habet in polysyllabis: seu in vocibus, quæ ad minimum habent *tres syllabas*. Polysyllabum autem si nondum est, sæpe fieri potest per *compositionem*. Vt *scri* in scribo est syllaba longa, quia dicimus *inscribo*: *li* in ligo est syllaba brevis, quia dicimus *adligo*: *mo* in monet est syllaba brevis, quia dicimus *admonet*. Sic *su* in super est syllaba brevis: quia dicimus *insuper, desuper*.

Hic etiam locum habet *deminutio*. Vt *mi* in hominibus est syllaba brevis, dicimus enim *homini*: *e* in docuerimus est brevis, quia dico *docuerim*.

§. X. Accentui inseruit ideoque addenda est *analogia derivationis, declinationis et coniugationis*. Vt

Media in *loquela* est longa, ad analogiam vocis *tutela*. Corpus, corporis, corpori: ergo et pecus, pecoris, pectori. Amo, amabam, amarem: ergo et clamo, clamabam, clamarem.

Not. 1. *Do, das, da* longa sunt: in ceteris syllaba *da* ex verbo *do* et eius compositis brevis est. Vt *dabam, dabo, dato, date, darem, dare, datum*. Sic *circumdabam, circumdabo*.

Not. 2. *V* in præsentii verborum ubique corripitur: vt *sumus, quæsumus, volumus, nolumus*.

Not. 3. Personæ *imus et itis*, ubique in penultima corripiuntur: excepto præsentii quartæ coniugationis quorū pertinent hæc, *sumus, sitis; velimus, velitis; nolumus, nolitis*.

MEM.

MEMBRVM II

DE REGVLIS SPECIA-
LIBVSPRIMARVM ET MEDIARVM
SYLLABARVM.

§. I. *Deriuata* retinent quantitatem thematis seu
primitiuui sui. Vt

Legi primam producit: sic et *legeram*, *legerim*, ce-
tera.

Lego primam corripit: sic et *legebam*, *legam*, cetera.

Dominus primam corripit: sic et *dominor*, *domi-
nator*, cetera.

Fauces: *suffoco* *Virgineus*, a *virginis*.

Hæc dicuntur *natura longa et breuia*.

Not. 1. Contra naturam primitiuorum produ-
cuntur:

Ferix, a *feriendis* victimis.

Humanus, ab *homo*.

Iugerum, iugis a *iugum*.

Laterna, a *latco*.

Lex, legis, a *lego*.

Macero, a *macer*.

Nitella, a *niteo*.

Penuria, a *penus*.

Rex, regis, regula, a *rego*.

Secius, a *secus*.

Sedes, a *sedeo*.

Tegula, a *tego*.

Totus, a *tot*.

Tragula, a *traho*.

Vis, vires, a *vir*.

Vomer, a *vomo*.

Vox, vocis, vocula, vocalis,
a *voco*.

Not. 2. Contra naturam primitiuorum corrip-
untur

Arista, ab *areo*.

Bubulcus, a *bubus*.

Dicax, a *dico*.

Ditio, a *dis*, *ditis*.

Dux, ducis, a *duco*.

Fragor, fragilis, fragosus,
a *frango*.

Glomero, a *glomus*.

Y s

Lu.

Lucerna, a luceo.
 Molestus, a moles.
 Nato, a *no*, nas, nare.
 Odium, ab odi.
 Pacificor, a pax, pacis.

Pusillus, a *pusto*.
 Sagax, a *sagio*.
 Sopor, a *sopio*.
 Varicosus, a *varix*.
 Vitium, a *vito*.

Sta in *statuo*, *status*, *statio*, *stabilis*, *stabulum*, a *statum* corripitur: sed in *staturus*, *stator*, *stamen* producitur.

Sic *fi* in *fides*, *idelis*, *ideliter*, *perfidus*, *perfidia* corripitur: sed in *fido*, *fidus*, *insidus*, *fiducia* producitur.

Supinum ambitum et participium *ambitus* producant: sed nomina *ambitus* et *ambitio* illud corripunt.

§. II. Composita retinent quantitatem simplicium. Vt

Voco auoco - vv Quare - - Prodes - v

Legō: hinc colligo, eligo cetera.

Not. 1. *Sequentia* a longis orta corripuntur:

Deiero, *peiero* a *iuro*; *innubus*, *pronubus* a *nubo*; *maledicus*, *causfidicus*, *fatidicus*, a *dico*; *nihilum*, ex *ne* et *hilum*; *agnitum*, *cognitum*, ex *notum*; *semisopitus*, a *sopitus*.

Connubium a *nubo* secundam habet communem.

Not. 2. Si prior compositionis pars in *A* et *O* desinit, *A* et *O* producuntur. Vt

Auoco, *contradico*, *trado*, *trano*, *quare*, *quapropter*, *quacunque*, *quatenus*, *quandoque*, *quandocumque*, *alioqui*, *utrobique*, *introducere*, *retrouersus*, *controuersus*.

Sed breuia sunt: *hodie*, *quandoquidem*, *omitto*, *opero*, *sacrosanctus*.

In *Græcis*, ubi *o* micron est, *o* corripitur. Vt

Argonautæ, *bibliopola*, *chirographum*, *æconomus*, *propheta*, *prologus*.

Not. 3.

Not. 3. *Præpositiones* in consonantem exeuntes corripuntur, nisi positio obstat: vt *ineo, subeo, cisalpinus*.

Not. 4. *Præpositiones monosyllabicae* in vocalem exeuntes produciuntur: vt *depono, eueho, profero, proconsul, diiudico, seiungo, vesanus, recors*. Sed

1) *RE* in compositis breue est: sed in *reiicio* et *reiecto*, interdum etiam in *refert* produciuntur.

2) *DI* in *dirimo* et *disertus* corripitur: in aliis produciuntur.

3) *PRO* in sequentibus breue est: *procello, procella, profanus, profano, profecto, profectus, proficiscor, profiteor, profugus, profundus, prohibeo, pronepos, proteruus*.

4) *PRO* est anceps in his sex verbis: *procumba, procurre, profundo, propago, propello, propulso*.

Not. 5. I produciunt composita ex dies: vt *biduum, triduum, pridie, postridie, meridies*.

Idem masculinum est longum, neutrum vero breue. Vt *Per quod quis peccat, per idem punitur et idem*.

Nil prodest, quod non laedere possit idem.

§. III. *Præterita* et *supina* dissyllaba habent priores longas, nisi sit vocalis ante vocalem: vt *video, vidi, visum; sto, statum*.

Not. 1. Excipiuntur vna cum compositis suis sex præterita et nouem supina, in priori correpta: quæ sunt *tuli, dedi, steti, bibi, scidi, fidi; et datum, ratum, satum, itum, litum, citum, quitum, situm, rutum*, a *do, reor, sero, eo, lino, cieo, queo, sino, ruo*.

Not. 2. Tria hæc præterita, quæ a longis veniunt, primam corripunt: vt *gigno, genui; possum, potui; pono, posui*.

§. IV. *Reduplicatio* præteriti geminati trissyllabi breuis est, vna cum media sequente, nisi positio obstat: vt *disco, didici; cado, cecidi; rundo, tudenti; pungo, pupugi*. Excipe *cado, cecidi; pedo, pepedi*: ob penultimam naturam longam.

Vid. *Priscian. l. 9 de præf. perf.*

§. V.

§. V. Præterita polysyllaba in *VI* et *SI*, nec non supina polysyllaba, cum participiis inde formatis penultimam producant: vt *quæro*, *quæsiui*, *quæsitum*; *peto*, *petiui*, *petitum*; *diuido*, *diuisi*, *diuisum*.

Not. Supina in *itum*, quæ non ab *itui* veniunt penultimam corripiunt: vt *noceo*, *nocui*, *nocitum*. Vid. p. 310.

§. VI. I ante *v* producitur: vt *diues*, *diuus*, *rituus*, *uiuio*, *lixiuia*, *furtiuus*, *gradiuus*.

Exc. Breuia sunt: *nix*, *niuis*, *rediuuius* *vv-v*, *biuium*, *triuuium*. *Vbiuis* anceps est.

§. VII. Adiectiua in *INVS* *I* producant; præferim ea, quæ a nominibus animalium descendunt: vt *anserinus*, *asininus*, *equinus*, *leoninus*, *lupinus*, cetera. Huc refer: *matutinus*, *vespertinus*, *adulterinus*, *clandestinus*, *figulinus*, *marinus*, *Alpinus*, cetera.

Sed quæ materiam significant et a nominibus rerum inanimatarum descendunt, *I* corripiunt: vt *adamantinus*, *amygdalinus*, *papyrinus*, *cedrinus*, *coccinus*, *crocinus*, *crystallinus*, *cupressinus*, *oleaginus*, cetera. Huc refer: *crastinus*, *serotinus*, *diutinus*, *pristinus*, cetera.

§. VIII. Patronymica masculina in *ADES* et *IDES* penultimam habent breuem, vt *Aeneades*, *Priamides*: longam autem femininam in *INE* et *ONE*, vt *Nerine*, *Acrifone*.

Sed longa est penultima in *Atrides*, *Pelides* et reliquis a nominibus in *eus*: et ob antepenultimam longam etiam in *Belides*, *Lycurgides*, *Amphiarades* et similibus.

§. IX. Deriuatiua in *OCINIVM* corripiunt *CI*: vt *patrocinium*, *tirocinium*.

§. IX.

§. X. Desinentia in *VRIVS*, *VRIA* et *VRIO*, tam nomina, quam verba meditatiua u corripunt: vt *Mercurius*, *luxuria*, *centuria*, *decuria*, *centurio*, *esurio*, *parturio*, *cenaturio*, cetera.

Not. 1. In *penuria*, *curia*, *iniuria* est u longum.

Not. 2. Nomina græca in *VLVS* propter diphthongum *ou*, habent u longum: vt *Aristobulus*, *Thrasibulus*. Sed latina habent u breue: vt *figulus*.

§. X. *Peregrina* libera sunt: solent tamen sæpe secundum scriptionem græcam, si quam habent, diiudicari.

MEMBRVM III

DE REGVLIS SPECIALISSIMIS

VLTIMARVM SYLLABARVM.

§. I. Desinentia in *A*, *E*, *I*, *RS*, *IS*, *VS*; nec non in *B*, *D*, *T*, *L*, *M*, *N*, *R* corripuntur: vt *mensa*, *cubile*, *moly*, *chelys*, *ignis*, *annus*, *ab*, *ad*, *at*, *caput*, *animal*, *nomen*, *pater*.

Not. *M* breue in compositione tantum cognoscitur et quidem sequente vocali, vt in *circumago*, *circumeeo*.

EXCEPTIONES.

1. *Producuntur* in *A*

1) *Indeclinabilia*: vt *antea*, *contra*, *triginta*.

Sed *eia*, *ita*, *quia*, *postea* semper, et *numeralia* interdum etiam breuia sunt.

2) *Vocatiui primæ declinationis a nominibus* in *AS*: vt *Aenea*, *Satana*.

3) *Ablatiui primæ declinationis*: vt *mensa*, *Aenea*.

4) *Imperatiui primæ coniugationis*: vt *ama*.

2. *Pro-*

2. *Producuntur in E*

1) Ablatiui quintæ declinationis: vt *die, re, fide*.
Sic et composita *hodie, pridie, postridie, quare*. Huius
refer *same*.

2) Imperatiui singularis numeri in secunda coniugatione: vt *doce*. Sed *caue*, nec non composita *vide-
sis* et *valledico* sæpe corripuntur.

3) Aduerbia in E facta ex nominibus secundæ declinationis: vt *docte, valde, belle, optime*. Sed *bene* et *male* breuia sunt.

Ferre et *ohē* producuntur: *fere* autem ultimam habet ancipitem.

4) Græca in E primæ declinationis, vt *epitome*; item pluralia *mele, tempe, cete*.

3. *Producuntur in IS*

1) Datiui et ablatiui: vt *mensis, seruis, nobis, vobis*.

2) Nomina *lis, glis, dis, vis*: nec non declinata per *inis, itis* et *entis*; vt *Salamis, salaminis; Samnis, samnitis; Simois, simoentis*.

3) Secunda persona singularis præsentis indicatiui verborum quartæ coniugationis: vt *audis, abis*.

4) *Vis, sis, velis*, cum compositis: vt *quamuis, quiduis, adsis, possis, malis, nolis*. Item aduerbia *gratis* et *foris*. *Ris*, vltima futuri coniunctiui est anceps: vt *dixeris*.

4. *Producuntur in VS*

1) Nomina tertiæ declinationis, quæ u in genitiuo retinent: vt *tellus, uris*. Sed *Ligus, uris* (*Liguria* incola) *pecus, adis, intercus, utis* breuia sunt.

2) Genitiuus singularis, nominatiuus, accusatiuus et vocatiuus pluralis nominum quartæ declinationis: vt *fructus*.

3) Græca in VS: vt *Iesus, Pantbus, tripus, Melampus*. Sed *polybus* ultimam corripit.

4) *Pro-*

5. *Producuntur*

- 1) Græca in ER imparisyllaba et desinentia in N;
-
- vt

Aer, æther, character, crater, iber, spinter, titan, delphin, cet. Huc referatur *lien*, et accusatiuus græcus *an* et *en*: vt *Aenean, Anthisen.*

- 2) Plerumque peregrina, si apud Græcos sit longa vocalis: vt
- lob, Daniel, Simson, cetera.*

§. II. Desinentia in I, V, AS, ES, OS et C producuntur: vt *gummi, cornu, amas, bonitas, doces, der, pares, bonos, dominos, os, oris, dic, hac, illuc.*

EXCEPTIONES.

- 1.
- Corripiuntur*
- in I datiu et vocatiu græci; vt
- Palladi, Minoi, titani, Pari, Daphni*
- : et plerumque etiam
- nisi*
- et
- quasi*
- .

Producunt tamen ultimam *Oresti, Pyladi*, quia terminatione mere latina sunt: item *Demostheni, Socrati, metamorphosi*, quia ex contractis *Δημοσθένης, Σωκράτης, μεταμορφωσις* veniunt: etiam *Paridi, Thetidi, Tyndaridi*, sed vt cæsura, vt videtur.

Indifferentia sunt: *mibi, tibi, sibi, vbi et vti* cum compositis, *vbicumque, vbiuis, sicubi, sicuti, veluti*, cetera.

Sed *ibidem* et *vbique* longa sunt: *utique* breue est.

- 2.
- Corripiuntur*
- in AS per
- adis*
- declinata: vt
- vas, vadis, Pallas, Arcas, Pleias*
- . Item
- anas, anatis*
- : nec non accusatiu græci tertiæ declinationis, vt
- Troas, Hectoras, Arcadas, Rhetoras*
- .

3. *Corripiuntur* in ES

- 1) Nomina tertiæ declinationis, quæ in genitiuo crescunt penultima breui: vt
- miles, seges, præses*
- ; præter
- Ceres, aries, paries, abies*
- et
- pes*
- cum compositis, quæ longa sunt.

2) No.

2) Græca, quæ per *e* scribuntur: vt *cacoethes*; *Troades*, *Arcades*, *crateres*.

3) Præpositio *penes* et *es* a verbo *sum* cum compositis: sedes ab *edo* producitur.

4. Corripiuntur in *OS*

1) *Os*, *osfis*, *exos*, *compos*, *impos*.

2) Græca, quæ per *o* scribuntur: vt *Arctos*, *Argos*, *melos*; item *Arcados*, *Thetyos* et similia.

5. Corripiuntur in *Cuec* et *donec*. Communia autem sunt *fac* et *hic* pronomen: *hic* aduerbium est *longum*.

§. III. In *O* communia sunt: vt *amo*, *leo*, *duo*, *ambo*, *ego*.

EXCEPTIONES.

1. Produciuntur

1) Dativi et ablativi: vt *seruo*. Gerundia etiam sæpe produciuntur.

2) Aduerbia e nominibus orta: vt *subito*, *merito*, *multo*, *quanto*. Huc refer *adeo*, *ideo*, *ultra* et ergo pro causa.

2. Corripiuntur sæpius et melius quoque: *immo*, *cito*, *illico*, *modo*, *dummodo*, *postmodo*, *ergo* pro igitur, et *cedo* pro dic aut porrigere: interdum etiam *profecto* et *vero*.

ADDITAMENTVM.

1. Monosyllaba in vocalem exeuntia produciuntur: vt *a*, *ah*, *e*, *de*, *me*, *te*, *se*, *ne*, *o*, *pro*, *pro* interiectio, *do*, *da*.

Except. Encliticae *que*, *ne*, *ve*: et adiectiones syllabicae, *ce*, *te*, *pre*, corripiuntur.

2. Nomina monosyllaba produciuntur: vt *lae*, *sal*, *sol*, *ren*, *splen*, *ver*, *par* cum compositis. Huc refer *quin*, *sin*, *en*, *non*, *cur*.

Except. Breuia sunt: *fel*, *mel*, *vir*, *cor*, *vas*, *vadis*, *os*, *celis*.

POETI:

POETICAE CAP. II
DE CARMINVM GE-
NERIBVS.

§. I. *Carmen* est concinna versuum congeries.

§. II. *Versus* est legitima vocum compositio, certo pedum modo ac numero definita. Dicitur etiam *metrum*.

§. III. *Pes* est certa syllabarum ratione quantitatis et numeri constitutio: complexus autem eiusmodi syllabarum est *regio metrica*, seu locus, quem pes quisque occupat.

§. IV. Ex pedum numero fit *scansio*, seu versus *dimensio* secundum regiones et pedes.

§. V. In dimensione obseruanda est *caesura*: quæ est decora dictionis per pedes interfectio, ita vt vltima vel penultima syllaba nouum pedem inchoet. Vnde versus, caesura carens, nullam habet gratiam: vt

Nuper quidam doctus cepit scribere versus.

Defectum caesuræ habent versus tardigradi: vt

Conturbabantur Constantinopolitani

Innumerabilibus sollicitudinibus.

§. VI. Pedes vero sunt vel disyllabi, vel trisyllabi, vel tetrasyllabi.

§. VII. Disyllabi sunt quatuor: *spondeus* - omnes; *trocheus* - v feruat; *pyrrhichius* v v Deus; *iambus* v - pios.

§. VIII. Trisyllabi sunt octo, quorum vtitiores sunt: *dactylus* - v v optima; *anapestus* v v - domino; *molossus* --- infani; *tribrachys* v v v legere; *bacchius* v -- gubernans.

§. IX. Tetrasyllabi sunt sedecim, quorum vtitiores

Z

tatio

tiores sunt: *dispondeus* ---- concludentes; *choriambus* -vv- est requies; *proceleusmaticus* vvv hominibus; *diiambus* v-v seueritas.

§. X. Vltatiora carminum genera sunt *Adonicum*, *Heroicum* siue *Hexametrum*, *Elegiacum*, *Anapaesticum*, *Iambicum*, *Trochaicum*, *Phalaeicum*, *Sapphicum*, *Glyconicum*, *Choriambicum*, *Alcaicum* et *Archilochium*. Quorum vnumquodque constituitur e concinna versuum congerie.

§. XI. Versus ADONICVS est quasi exitus hexametri. Duas enim continet regiones: quarum prior exhibet *dactylum*, posterior *spondeum* vel *trochaum*. Vt

-vv | - - *Sis mihi praesens*
 | -v *Rebus in artis,*
 Christe redemptor.

§. XII. Versus HEXAMETER constat sex regionibus: quarum quatuor priores promiscue habent vel *dactylum* vel *spondeum*, quinta solum *dactylum*, sexta *spondeum* vel *trochaum*. Vt:

- - | - - | - - | - - | -vv | - -
 -vv | -vv | -vv | -vv | -vv | -v

Illi inter sese magna vi brachia tollunt. Virg.
Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus. Id.

Not. 1. Quinta regio interdum ob scribentis adfectum habet *spondeum*, praecedente tamen *dactylo*, unde eiusmodi versus *spondaicus* dicitur; vt

Cara Deum soboles, magnum louis incrementum. Virg.

Not. 2. Cauendum est, ne hexameter definat temere in vocem monosyllabam, nisi praecedente altera monosyllaba, vt *Principibus placuisse viris non vltima laus est*: aut tetrasyllabam, vt *Augesunt aliae gentes, alia minuitur.* Lucret.

Not. 3.

Not. 3. Genus hexametrum vocatur *heroicum*: quia illustrium virorum rebus gestis, stilo magnifico describendis, quam conuenientissimum est.

§. XIII. Versus PENTAMETER, qui in genere elegiaco versui hexametro semper subiicitur, habet *quinque regiones* et diuiditur in duo *hemistichia*: quorum prius in duabus regionibus admittit vel spondeum vel dactylum, remanente syllaba longa dictionem finiente; *posterius* duos dactylos remanente syllaba longa vel breui. Quæ duæ remanentes syllabæ quintam regionem efficiunt. Formula hæc est:

- - | - - | - | - v v | - v v | -
- v v | - v v | - | - v v | - v v | v

Fiorrebant sauis omnia verba minis.

Sit bene conueniens et sine labe toga.

Not. 1. Hexameter cum pentametro *venuste* perfectam sententiam, saltem colon continet.

Not. 2. Neutrum hemistichium commode definit in vocem monosyllabam, nisi præcedente alia. Vt

Magna tamen spes est in bonitate Dei.

Not. 3. Ultima pentametri vox non facile solet esse duabus syllabis longior.

§. XIV. Versus ANAPAESTICVS primis duabus regionibus admittit anapæstum vel spondeum, tertia anapæstum tantum, syllaba residua. Vt

v v - | v v - | v v - | - | *Iam mæsta quiesce querela:*
- - | - - | - - | v | *Lacrimas suspendite matres:*
- - | - - | - - | - - | *Veniant modo tempora iusta.*

§. XV. Versus IAMBICVS est, qui locis *imparibus* (1, 3, 5, 7) iambum, spondeum, rarius tribrachyn, anapæstum aut dactylum: *paribus* autem (2, 4, 6, 8) iambum aut tribrachyn recipit. Nomen

men habet a pede *iambo*: qui quo frequentior in hoc genere est, eo venustior est versus.

Sunt autem versus *iambici* vel *quaternarii*, qui quatuor; vel *senarii*, qui sex, vel *octonarii*, qui octo constant regionibus.

Forma iambici quaternarii, unde ceteri diiudicari possunt, hæc est:

1.	2.	3.	4.
v -	v -	v -	v -
-		-	v
Rarius			
v v v	v v v	v v v	v v v
v v -		v v -	
- v v		- v v	

O lux beata Trinitas! O principalis unitas!

Iam sol recedit igneus: infunde lumen cordibus!

Not. 1. In hoc genere rhythmī valde iucundi sunt.

Not. 2. Ex iambico quaternario fit versus anacreonticus, si vltima syllaba rescindatur, hoc modo:

Recescit vmbra noctis: Ab arce Phæbus alta

Novum iubar decorus Micante fundit ore.

Not. 3. Iambicus senarius dicitur *choliambicus* vel *scæzon* siue claudicans, quando in fine spondeum vel trochæum admittit, quinta regione necessario iambum requirente, vt:

Sed non videmus mantica quod in tergo est.

§. XVI. Versus TROCHAICVS est, qui locis imparibus (1, 3, 5, 7) trochæum, rarius tribrachyn; paribus autem (2, 4, 6, 8) trochæum vel spondeum; rarius tribrachyn, anapæstum vel dactylum recipit. Nomen habet a pede trochæo: qui quo frequentior in hoc genere est, eo venustior est versus.

Sunt

Sunt autem versus trochaici non minus varii, quam iambici: vñtatisimus tamen est octonarius, regionem vltimam vna syllaba finiens. Forma eius hæc est:

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
- v	- v	- v	- v	- v	- v	- v	-
	- -		- -		- -		v
Rari	us						
uuu	uuu	uuu	uuu	uuu	uuu	uuu	
	uv -		uv -		uv -		
	- v		- uv		- uv		

Ipse iussit et creata; dixit ipse et facta sunt;

Terra, cælum, fossa ponti, trina rerum machina.

§. XVII. Versus PHALAECIVS quinque habet regiones: quarum prima recipit spondeum, secunda dactylum, reliquæ tres trochæum, vt:

- - | - vv | - v | - v | - v

Audit cuncta Deus videtque iustus,

Vitam quæ faciunt beatorem.

Not. Hi versus a syllabarum numero vocantur hendecasyllabi.

§. XVIII. Versus SAPPHICVS quinque constat regionibus, quarum prima recipit trochæum, secunda spondeum, tertia dactylum, quarta et quinta rursus trochæum: vt

- v | - - | - vv | - v | - v

Integer vitæ scelerisque purus.

Not. 1. Tertio cuique versui adnecti solet adonicus, qui periodum plerumque claudit: vt

Rebus angustis animosus atque

Fortis appare; sapienter idem

Contrahes vento nimium secundo

Turgida vela. Hor.

Z 3

Not. 2.

Not. 2. Traiectis vocibus versus sapphicus in phalacium potest commutari: vnde summa utriusque generis est similitudo. Ut *Sapphicus*: Non eget Mauri iaculis, nec arcu.

Phalæcius: Non Mauri iaculis eget, nec arcu.

§. XIX. Versus GLYCONICVS (sic dictus ab auctore Glycone) constat spondeo, choriambo et iambo seu pyrrichio, vt

- -	- v v -	v v. Vel ita: - -	- v v	- v v
				- v -

*Tandem regia nobilis,
Antiqui genus Inachi,
Fratrum composuit minas.*

§.XX. Versus CHORIAMBICVS præ ceteris
amat choriambum pedem, et habet hanc formam:

- - | -vv- | -vv- | vv *Mæcenas, atavis edite regibus.*

§. XXI. Versus ALCAICVS in prima regione habet spondeum vel iambum, in secunda bacchium, in tertia et quarta dactylum. Horatius binis alcaicis duos semper alios iungit: quorum vnus est iambicus quaternarius cum syllaba abundante, in tertia tamen regione semper habens spondeum; alter alcmانيus dactylicus. Forma carminis Horatiani hæc est:

Alc. --	v --	- v v	- v v
v			-
lamb. v -	v -	- -	v -
-			
Alcm. - v v	- v v	- v	- v

*Dulce et decorum est pro patria mori.
Mors et fugacem persequitur virum,
Nec parcat imbellis iuventa
Poplitibus timidoque tergo.*

§. XXII. Versus ARCHILOCHIVS ita dis-
ponitur:

-v v	-v v	-v v	-v v	-v	-v	-v
-	-	-				-

Define flere bonum tantum; tenet ille regna cali.

POETICAE CAP. III
DE RELIQUA CARMINUM
DISTRIBUTIONE ET
APPELLATIONE.

§. I. Ratione *materiae* carmen est varium: pro-
ut *materia* est vellæta, vel tristis, vel laudatiua.

§. II. Ratione *materiae laetæ* carmen præcipue est
1. *Genethliacum* seu natalicium, quod in honorem
natalium conscribitur.

2. *Epithalamium* seu nuptiale, quo nuptiæ cele-
brantur.

3. *Propempticum* seu apobaterion, quod abeuntes
votis bonisque ominibus prosequitur.

4. *Epinicium*, quo victoribus gratulamur.

§. III. Ratione *materiae tristis* carmen est

1. *Epicedium* seu funebre in defunctos.

2. *Epitaphium*, quod defuncti tumulo aut cippo
inscribitur.

3. Huc accedunt *threni*, quibus euerfionem urbi-
um aut regionum lugemus.

§. IV. Ratione *materiae laudatiuæ* carmen dicitur

1. *Hymnus*, quo Dei laudes celebrantur.

2. *Soterion*, quo Deo pro præstita ope ac salute
gratias agimus.

3. *Onomasticon*, quod nominis alicuius laudibus
absoluitur.

4. *Encomiasticon*, quod aliarum rerum vel persona-
rum laudes describit. Huc pertinet

5. *Panegyricum*, quod publice in magna frequentia
recitatur.

§. V. Ratione *materiae mediæ* ac promiscuæ car-
men est

1. *Emblema* seu *morale*, picturæ vel symbolis additum. Talia sunt *Alciati*, *Camerarii* et aliorum.
2. *Epigramma* seu carmen breue et argutum.
3. *Ode* seu carmen breue lyricum, quod olim ad lyram et chelyn canebatur.
4. *Aenigmaticum*, quod rem obscuritate quadam ingeniose inuoluit.

§. VI. *Carminis enigmatici* rursus varia sunt genera: huc enim refertur

1. *Anagramma* seu *anagrammatismus*, quo ex vnius vel plurium vocum litteris transpositis alias eruimus voces, easque in subiecto carmine applicamus vel explicamus: vt ex *Leopoldus*, pello duos.
2. *Eteostichon*, quod litteris numeralibus (I. V. X. L. C. D. M.) maiusculis certum annum designat.
3. *Acrostichis* seu *Acrostichon*, quod ex primis cuiusque versus litteris certas voces connectit.
4. *Palindromon*, quod antrorsum et retrorsum eodem aut prorsus alieno sensu legi potest: vt
signa te signa, temere me tangis et angis.

In Pium I Pontificem.

*Laus tua, non tua fraus: virtus, non copia rerum
Scandere te fecit hoc decus eximium.*

Retrorsum.

*Eximium decus hoc fecit te scandere rerum
Copia, non virtus: fraus tua, non tua laus.*

5. *Logogriphus*, quo diuersa ex eodem nomine significata eruuntur: vt *muscatum*.

Si caput est, currit: ventrem coniunge volabit
Adde pedes comedes: et sine ventre bibes.

6. *Echo*, quod carminis genus in fine versuum aut stropharum vltimas syllabas repetit: quæ præcedentem sententiam illustrant; aut sensum diuersum

sum, vel etiam contrarium, aut prorsus inexpectatum, inferunt.

§. VII. Præterea carmen varie appellatur et quidem

1. *a versuum numero, vel distichon, tristichon, tetrastichon* cet. Vnde porro a reuersione vocatur vel *distrophon, tristrophon, tetrastrophon*: quum post secundum, vel tertium aut quartum versum reuertimur aut potius conuertimur ad nouæ strophæ initium. Huc refer versus *intercalares*, qui post aliquot versus inserti repetuntur: vt *Incipe Manalios mecum mea tibia versus*. Virg. ecl. 8, v. 21.
2. *a forma seu compositione, vel monocolon*, quod constat ex vno genere carminis: vel *dicolon*, quando duo carminum genera miscentur, vt hexametrum cum pentametro: vel *tricolon*, quum tria miscentur.

§. VIII. Tandem carmen est vel *exegeticum* vel *dramaticum*.

Exegeticum constat simplici et directa narratione: et rursus distingui potest in *didascalicum, ethicum, historicum, epistolicum*.

Dramaticum carmen seu *drama* sub personis fictis sine auctoris interlocutione rem narrat et rursus distinguitur in *comicum, tragicum et bucolicum*. *Comicum* seu *comædia* actiones lato repræsentat exitu: *tragicum* sen *tragedia* tristi: *bucolicum* autem est pastorale, quod *œdori* vocatur.

§. IX. Ratione soni versus, singulatim confiderati, sunt

1. Vel *asperi et streperi*: vt *(tum. Virg. Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum. At tuba terribili sonitu taratantara dixit. Enn.*
2. Vel *sonori et emphatici*, qui concinna syllabarum et pedum modulatione pro dignitate et indole rei formantur, in quibus Virgilius fuit felicissimus: vt *Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum. Virg. Aen. l. 8, v. 596.*

Illi inter sese magna vi brachia tollunt.

Z 5

Arre

Aere ciere viros martemque accendere cantu.

sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.

3. *Leonini seu rhythmi*, qui in medio et fine æqualiter desinunt, germanice die Knüttelverse, ab adfultu puerili, gulam grauem dedecet poetam. Vt

Tempore felici multi numerantur amici:

Quum fortuna perit, nullus amicus erit.

Quum canis os rodit: socium, quem diligit, odit.

POETICAE CAP. IV

DE FIGVRIS POETICIS.

§. I. *Figura poetica* magna ex parte etiam vocari posunt *orthographica*: et respiciunt in vocibus vel defectum, vel abundantiam, vel commutationem.

§. II. Ad defectum referri potest

1. *APHAERESIS*, seu ablatio litteræ vel syllabæ a principio dictionis: vt *pone metum*, pro *depone*; *temnere*, pro *contemnere*.

2. *SYNCOPE*, quæ litteram vel syllabam e medio dictionis aufert: vt *Deum* pro *Deorum*, *repositum* pro *repositum*, *dixi* pro *dixisti*.

3. *APOCOPE*, quæ aliquid in fine aufert: vt *cura peculi* pro *peculii*; *nostin* pro *nosline*?

4. *ELISIO*, cum vocalis aut diphthongus in fine dictionis cum M aut sine eo, a sequente vocali aut diphthongo quasi eliditur, saltem disimulatur: vt

Non facile est (facil est) *æqua commoda mente pari.*

Audendum est (audend est) *fortes adiunuat ipse Deus.*

Nota.

- 1) In concursu vocalium nulla litteræ H habetur ratio. Vt: *Vixque habet in nobis iam noua plaga locum.* Ouid.

- 2) Quando vocalis aut diphthongus a sequente non eliditur, ista figura vocatur *hiatus metricus*: vt *Et succus pecori et lac subducitur agnis.* Virg.

5. *SYNAERESIS* seu *CRASIS*, cum duæ syllabæ in vnam contrahuntur: vt *negotii* pro *negotii*. Stat sua cuique dies. Sic huic pro huic

Seu lento fuerint aluearia (tetrasyllabum) *vimine texta.* Virg.

Sic I ante aliam vocalem in l consonam mutatur; vt omnia
disyllabum, *abietibus* tetrasyllabum.

§. III. Ad litterarum et syllabarum *redundantiam* pertinet

1. *PROSTHESIS*, quæ dictionis initio litteram vel syllabam addit: *gnatus* pro *natus*, *tetuli* pro *tuli*.
2. *EPENTHESIS*, quæ dictionis medio aliquid interponit: vt *navita* pro *nauta*, *siet* pro *fit*.
3. *DIPLASIASMVS*, seu geminatio eiusdem consonantis in dictionis medio: *relligio* pro *religio*, *repperit*, *reliquia*, pro *reperit*, *reliquia*.
4. *PARAGOGE* seu appositio, quæ fit ad dictionis finem: vt *dicier* pro *dici*.
5. *DIAERESIS*, seu diuisio vnus syllabæ in duas: vt *flamina non vlli persoluenda* (pentasyllabum) *deo*.

§. IV. Ad *commutationem* refertur

1. *TMESIS*, seu sectio vnus vocis, sed compositæ, interiectis aliis: vt
Est boreas regio septem subiecta trioni. Virg.
Quo me cunque rapit tempestas, deseror hospes. Hor.
2. *METATHESIS*, seu litterarum transpositio, vt *Teucer* pro *Teucer*.
3. *SYSTOLE*, seu correptio syllabæ longæ: vt *obstupui steteruntque comæ et vox faucibus hæsit*. Virg.
4. *DIASTOLE* seu productio syllabæ brevis: vt *exercet Diana choros*.
Omnia vincit amor et nos cedamus amor. Virg.

§. V. Præcedentes figuræ nituntur *licentia* poetica. Confer. Rhen. grammat. p. 476-479.

§. VI. De his figuris notari possunt sequentes *versus memoriales*:

Prosthesis apponit capiti, sed *aphæresis* aufert;
Syncope de medio tollit, sed *epenthesis* indit;
Aufert *apocope* finem, sed dat *paragoge*;
Dicitur e binis conflare *synæresis* vnâ;
Dicitur in binas dissilare *diæresis* vnâ;
Littera si legitur transposita, *metathesis* exstat;
Compositæ vocis dissectio *tmesis* habetur.

VER.

VERSUS MEMORIALES.

Coniugia *ad fines* faciunt, *confinia* campi
 Consumunt *ventres*, *pterus* parit, egerit *alius*.
 Improbata cantat *anus*, sed ventrem deiicit *anus*.
Casside conde caput, capiuntur *cassibus* apri.
Armus brutorum est, *humerus* ratione fruentum.
 Cedo facit *cessi*, *ceci* cado, cædo *ceci*.
Claua ferit, *clauus* firmat, *clauisque* recludit.
 Fert ancilla *colum*, penetrat res humida *colum*.
 Est *cutis* in carne, est detracta e corpore *pellis*.
Cominus ense ferit, iaculo cadit *eminus* ipse.
Fructus arboribus, *fruges* nascuntur in agris.
Comædi *scenam*, *comedones* quærite *cœnam*.
 Vir *comis* multos *comites* sibi iungit amicos.
Consortes fortuna eadem, *socios* labor idem:
 Vnum *collegas* efficit officium.
Consulo te doctum, *tibi consulo*, dum tua curo.
 Sanguis inest venis, *cruor* est de corpore fusus.
Deleo scripturam, cum flamma *extinguo* lucernam.
 Vin, *tibi dicamus*, cui carmina nostra *dicamus*?
Fornix est arcus, sed *fornax* saxa perurit.
Pistor habet *furnum*, *fornace* hypocausta calescunt.
 Se parat, ut pariat mulier, nec pareat vlli.
 Robustum *fugio*, fugientem sæpe *fugavi*.
 Vir generat, mulierque parit: sed gignit uterque.
 Gustat lingua cibum, qui bene cumque *sapit*.
Lacteo, lac fugo: *lacto*, lac præbeo nato.
 In siluis *lepores*, in verbis quære *lepores*.
 Ad flumen *ripas*, ad mare *litus* habes.
 Sulcus agri *lira* est, dat *hira* tacta sonum.
Frontem dic capitis, *frondem* dic arboris esse.
 Deceptura viros pingit *mala* semina *malas*.
Mala mali malo meruit *mala* maxima mundo.
 Malo tamen pulchrum *malo* decerpere *malum*.
Gibbus terga premit, *cervicem* *struma* molestat.
Merx venit nummis, operantibus est data *merces*.

Morio

Morio *moratur*, quocumque sub axe *moratur*.
 Mulcet equos famulus, sed vaccas rustica *mulget*.
 Ales *hirundo* canit, nat *hirudo*, mouetur *arundo*.
 Per quod quis peccat, per *idem* punitur et *idem*.
 Difficilis *labor* hic, sub cuius pondere *labor*.
 Non *licet* asse mihi, qui me non asse *licetur*.
 Vir *notus* est spurius, *notus* auster, *notus* amicus.
 Opperior tardos, pannis *operitur* egenus.
Vngula de brutis, reliquorum dicitur *vnguis*.
 Os, oris loquitur: sed os, *osis* roditur ore.
 Pendere vult iustus, sed non *pendere* malignus.
 Pro reti et regione *plaga* est, pro verbere *plaga*.
 Populus est arbor, *populus* collectio gentis.
 Corpore *robustum*, sed dices pectore *fortem*.
Scintilla est silicis casti, caret igne *favilla*.
 Ne sit *securus*, qui non est *tutus* ab hoste.
 Sunt aetate *senes*, *veteres* vixere priores.
 Quae non sunt, *simulo*: quae sunt, ea *disimulantur*.
 Torris adhuc ardens, extinctus *titio* fiet.
 Tribula grana ferit, *tribuli* nascuntur in agris.
 Prora prior, *puppis* pars vltima, at ima *carina*.
 Tergum hominis dorsum est, bellua *tergus* habet.
 Vallamus proprie castrum, *sepimus* ouile.
 Spondet *vas* radis, at *vasis* *ves* continet escam.
 Merx nummis *venit*, *venit* huc aliunde profectus.
 Alga venit pelago, sed nascitur *plua* palude.
 Qui sculpsit, *celat*: seruans abscondita *celat*.

Cognitiones.

Agnati patris, cognati matris habentur.
 Dic *patruos* patris fratres, *amitasque* sorores.
 Frater *auunculus* est, soror est *matertera* matris.
 Quos generant fratres natos, dices *patruales*;
 Sed *consobrinos* dic, quos peperere sorores.
 Quos soror et frater gignunt, dices *amitinos*.
 Vir natae *gener* est: nurus autem *sentina* nati.
 Vxoris genitor *socer* est, *socrusque* genitrix.

Vlti

Vitricus haud æquus pater est, materque *nouerca*.

Ipse viri frater *leuir*: vxor quoque fratris

Fratria: glos vxor fratris, soror atque mariti.

Ætates hominum.

Infans (5), post puer (14) ac adolescens (25), tunc iuuenis.
(35), vir (55):

Dicitur inde senex, postea decrepitus.

Quinque sensus hominum.

Gustus et olfactus, auditus, visio, tactus.

Nos aper *auditu* præcellit, aranea *tactu*.

Vultur *odoratu*, lynx *visu*, simia *gustu*.

Quatuor plagæ mundi.

Ortus et occasus, septemtrio, meridiesque.

Quatuor venti cardinales.

Asper ab axe ruit boreas, furit eurus ab ortu,

Auster amat medium solem zephyrusque cadentem.

Duodecim ventorum nomina.

Flat *subsolanus*, *vulturinus* et eurus ab ortu.

Circius occasum zephyrusque *faunius* adflant.

E solis medio emergunt *notus*, *africus*, *ampher*.

Conueniunt *aquilo*, *boreas* et *caurus* ab vrsa.

Quatuor anni tempora.

Ver, æstas, autumnus, hiems dominantur in anno.

Æstas a geminis, autumnus virgine surgit:

Bruma sagittifero, ver piscibus incipit esse.

Duodecim signa zodiaci.

Sunt aries, taurus, gemini, Cancer, Leo, Virgo;

Libraque, scorpius, arcitenens, caper, amphora, pisces.

♈ ♉ ♊ ♋ ♌ ♍ ♎ ♏ ♐ ♑ ♒ ♓

Septem planeta.

1. Saturnus ♄

3. Mars ♂

6. Mercurius ☿

4. Sol ☉

2. Iupiter ♃

5. Venus ♀

7. Luna ☾

Post *sum sum* sequitur, pallida lana subest.

Septem

Septem dies hebdomadis.

Dies Solis ☉ Sonntag. Dies Mercurii ☿ Mittwoch.
 Dies Lunæ ☾ Montag. Dies Iouis ♃ Donnerstag.
 Dies Martis ♂ Dienstag. Dies Veneris ♀ Freitag.
 Dies Saturni ♄ (sabbati) ♄ Sonnabend.

Duodecim menses anni.

1) Ianuarius, der Jenner, dierum 31. 2) Februarius, Hornung, 28 et 29. 3) Martius, März, 31. 4) Aprilis, April, 30. 5) Maius, May, 31. 6) Iunius, Brachmonat, 30. 7) Iulius, Quintilis, Heumonat, 31. 8) Augustus, Sextilis, Augustimonat, 31. 9) September, Herbstmonat, 30. 10) October, Weinmonat, 31. 11) November, Wintermonat, 30. 12) December, Christmonat, 31.

Martius, Aprilis, Maius, sunt tempora veris.

Iunius æstatis, post Iulius Augustusque.

Autumnus Septembri est, Octobri atque Nouembri.

At hiemem Decimus, Ianus, Februarius adfert.

De numero dierum cuiusque mensis.

April ter denos, Iun, Septemberque, November:

Vnum plus reliqui, viginti Februus octo.

De Calendario Romano.

Prima dies mensis cuiusque est dicta calendæ.

Sex nonas Maius, October Iulius et Mars:

Quatuor at reliqui. Dabit idus quilibet octo.

Inde dies alios omnes dic esse calendæ:

Quos retro numerans dices a mense sequenti.

1. De nonis inveniendis et explicandis.

Ex octo vel sex quævis data summa dierum

Dematur: reliquum, quod petis, ecce dabit.

Dim den gegebenen Tag von 8 und 6 dahin:

So hast du mit dem Rest die nonas zum Gewinn.

E. G.

E. G.

(8)		(8)
<i>Subtr.</i> 5 Martil	<i>Summa dierum data.</i>	3 non. Mart.
<i>Inuen.</i> 3 non. Mart.	<i>Reliquum</i>	5 Mart. 1. <i>Expl.</i>
(6)		(6)
2 Ian.	<i>Summa dierum data</i>	4 non. Ian.
<i>Inuen.</i> 4 non. Ian.	<i>Reliquum.</i>	2 Ian. <i>Expl.</i>

2. De idibus inueniendis et explicandis.

Ex octo aut septem geminis data summa dierum

Dematur: reliquum, quod petis, ecce dabit.

Nimm den gegebenen Tag von 16, 14 hin:

So hast du mit dem Rest die idus zum Gewinn.

E. G.

(16)		(16)
2 Mail.	<i>Summa dierum data</i>	7 id. Mail.
<i>Inuen.</i> 7 id. Mail.	<i>Reliquum.</i>	9 Mail.
(14)		(14)
11 Aug.	<i>Summa dierum data</i>	3 id. Aug.
<i>Inuen.</i> 3 id. Aug.	<i>Reliquum.</i>	11 Aug. <i>Expl.</i>

3. De calendis inueniendis et explicandis.

Adde dies mensi binos, et subtrahe summam

De summa: reliquum, quod petis, ecce dabit.

Nimm den gegebenen Tag von 32 (33) hin:

So hast du mit dem Rest calendas zum Gewinn.

(32) *Summa dierum Aprilis aucta.* (32)

18 April.	<i>Summa dierum data</i>	14 cal. Mail.
<i>Inuen.</i> 14 cal. Mail.	<i>Reliquum.</i>	18 Apr. <i>Expl.</i>

(33) *Summa dierum Iulii aucta.* (33)

27 Iul.	<i>Summa dierum data</i>	6 cal. Aug.
<i>Inuen.</i> 6 cal. Aug.	<i>Reliquum.</i>	27 Iul. <i>Expl.</i>

NB. Im Februario, von 30: und im Schaltjahr von 31 Tagen.

Cai

CALENDARIVM ROMANVM.

APRILIS habet dies 30, nonas 4.

1	Calendis Aprilis		16	Decimo sexto	
2	Quarto	(ante) nonas vel nonarum A- prilis	17	Decimo quinto	(ante) calendas vel calendarum Maii.
3	Tertio		18	Decimo quarto	
4	Pridie		19	Decimo tertio	
5	Nonis Aprilis		20	Duodecimo	
6	Octauo		21	Vndecimo	
7	Septimo		22	Decimo	
8	Sexto	(ante) idus vel iduum Apri- lis.	23	Nono	
9	Quinto		24	Octauo	
10	Quarto		25	Septimo	
11	Tertio		26	Sexto	
12	Pridie		27	Quinto	
13	Idibus Aprilis	(ante) calen- das vel ca- lendarum Maii.	28	Quarto	
14	Decimo octauo		29	Tertio	
15	Decimo septimo		30	Pridie	

MAIVS habet dies 31, nonas 6.

1	Calendis Maii.		15	Idibus Maii	
2	Sexto	(ante) nonas vel nonarum Maii.	16	Decimo septimo	(ante) calendas vel calendarum Iunii.
3	Quinto		17	Decimo sexto	
4	Quarto		18	Decimo quinto	
5	Tertio		19	Decimo quarto	
6	Pridie		20	Decimo tertio	
7	Nonis Maii		21	Duodecimo	
8	Octauo		22	Vndecimo	
9	Septimo		23	Decimo	
10	Sexto	(ante) idus vel iduum Maii.	24	Nono	
11	Quinto		25	Octauo	
12	Quarto		26	Septimo	
13	Tertio		27	Sexto	
14	Pridie		28	Quinto	
			29	Quarto	
			30	Tertio	
			31	Pridie	

Typus mensium vniuersalis.

<i>DIES Mensis.</i>	<i>Martius. Maius. Iulius. October.</i>	<i>Ianuarius. Augustus. December.</i>	<i>Aprilis. Iunius. September November.</i>	<i>Februari- us.</i>
I	Calendæ	Calendæ	Calendæ	Calendæ
II	6	4	4	4
III	5	3	3	3
IV	4	Prid. non.	Prid. non.	Prid. non.
V	3	Nonæ.	Nonæ.	Nonæ.
VI	Prid. non.	8	8	8
VII	Nonæ.	7	7	7
VIII	8	6	6	6
IX	7	5	5	5
X	6	4	4	4
XI	5	3	3	3
XII	4	Prid. id.	Prid. id.	Prid. id.
XIII	3	Idus.	Idus.	Idus.
XIV	Prid. id.	19	18	16
XV	Idus.	18	17	15
XVI	17	17	16	14
XVII	16	16	15	13
XVIII	15	15	14	12
XIX	14	14	13	11
XX	13	13	12	10
XXI	12	12	11	9
XXII	11	11	10	8
XXIII	10	10	9	7
XXIV	9	9	8	6
XXV	8	8	7	5
XXVI	7	7	6	4
XXVII	6	6	5	3
XXVIII	5	5	4	Prid. cal.
XXIX	4	4	3	
XXX	3	3	Prid. cal.	
XXXI	Prid. cal.	Prid. cal.		

Anni intercalaris Febr. sunt 29 dies et 17 ante cal. Mart.

Kurzer Anhang

I. Von der ORTHOGRAPHIA.

§. I. Die orthographia lehret, wie man soll recht schreiben. Man hat aber bey derselben vornehmlich auf die Origination oder Herstammung eines Worts zu sehen, und sich darnach zu richten: als Audacia (nicht tia) von audax, audacis.

Diuitia (nicht cia) von diues, diuitis.

§. II. Ph, ch, th und y haben bey den Lateinischen Wörtern nicht statt; wo sie nicht können aus dem Griechischen φ, χ, θ, υ hergeleitet werden: als Bosporus, nicht Bosphorus, græce βόσπορος.

Tropæum, nicht trophaum, græce τροπαίον.

Sepulcrum, simulacrum ohne h, vom supino sepultum, simularum: wie lauacrum von lauatum.

Singegen schreibt man Bacchus, gr. βακχος; saccharum gr. σάκχαρ.

§. III. Der Griechische diphthongus ai wird Lateinisch mit æ, oi mit œ, und es mit einem i oder e geschrieben: als diæta, gr. διαίτα; Mæcenas, gr. μακρίνας; mæchus, gr. μαίχος, idolum, gr. εἰδωλον; museum, gr. μουσεῖον.

§. IV. Die letzten Buchstaben von ad, con, in, sub, ob, kann man in compositione behalten, oder propter euphoniā in den nächsten Buchstaben verwandeln. Man findet bey den Alten beydes: als Adfectus, adfideo, inlustris, cet.

Affectus, asfideo, illustris, cet.

§. V. Das S wird im Anfange des Worts oder Sylbe füglich lang, und am Ende kurz geschrieben; als serpens: also auch, wennin der mitten zwey S zusammen kommen, als dissimilis.

Aa a

§. VI

J. VI. Ein gedoppelt i muß nicht mit einem y oder ij geschrieben werden: als Martii, nicht Martij.

J. VII. Die Accente werden im Lateinischen süglichlicher ausgelassen, als gesetzet. Denn gleichwie man *mensis* der Monat, und *mensis* den Fischen, *amor*, *amoris* (verbum und nomen) und unzählbare Wörter mehr ohne Unterscheidungszeichen setzet: also kann man auch die *ablativos* und *aduerbia* an sich selbst unterscheiden.

J. VIII. Der grossen oder Versalbuchstaben gebrauchet man in der Currentschrift im Anfange eines *periodi*; imgleichen thun es einige bey den *nominibus propriis* und *dignitatum*; und bey den *vocalibus technicis* und Kunstwörtern: als Adamus, Berolinum, Berolinensis, Iacobus, Rex, Genus, Species, Apocope. Doch wird solches bey den *nominibus dignitarum* und *vocalibus technicis* von vielen nicht unbillig für unnöthig erachtet.

J. IX. In fremden Wörtern, so man lateinisch schreibt, soll man allein lateinische Buchstaben gebrauchen: als *psalmus* nicht *Salmus*.

J. X. Ein *consonans*, der zwischen zweyen *vocalibus* stehet, gehöret zur folgenden, nicht zur vorhergehenden Sylbe. Als a-ma-ba-mus. Di-xe-ra-tis.

J. XI. Diejenigen *consonantes*, die im Anfange eines Worts zusammengefunden werden, soll man auch in der Mitte nicht trennen: und solche sind *A, gn, mn, ph, h, ph, th, ps, pt, sc, sm, st, cet.* Darum, wenn ein Wort am Ende der Zeile muß getheilet werden, soll ich es mit Zusehung dieses Zeichens schreiben. Als do-ctus, i-gnis, o-mnis, di-phthongus,

gus, i-pse, a-ptus, pi-scis, Era-sinus, pa-stor.

Not. Also wollen es die *grammatici* haben, und dabey kann man auch wohl bleiben. An sich selbst aber ist gar nicht ungereimt, wenn ich dieselben also zertheilet schreibe, wie ich sie ausspreche. Als: ab-do-men, ig-nis, om-nis, pis-cis, ves-ter, ap-tus. Siehe *Scal. lib. de causis L. C. 4.*

§. XII. In den *compositis* muß ein ieder Buchstab zu der Sylbe gezogen werden, zu der er aussserhalb der Composition gehöret. Als:

Ab-igo, ad-o-ro, cog-no-sco, os-tendo, pros-odia, abs-tra-ho, anim-ad-uerto, præter-ea, inter-ea.

Ag-na-tus, ad-sper-go, cog-ni-tus, ad-u-stus.

Dis-pu-to, dis-pun-go, et-iam, sic-ut, sub-i-re.

Also auch in den Wörtern griechisches Ursprungs. Als:

A-thle-ta, cat-e-che-fis, cat-e-go-ri-a.

Chor-a-gus, dys-en-te-ri-a, ex-o-dus.

Ec-li-phis, ep-a-na-le-phs, eu-an-ge-lium.

§. XIII. In der alten Römer Schriften wird oft ein ganzes Wort durch einen einzigen grossen Buchstaben bedeutet. Als:

A. bedeutet *Aulus*, C. *Caius*, D. *Decius*, L. *Lucius*, M. *Marcus*, P. *Publius*, Q. *Quintus*, T. *Titius*.

Desgleichen bedeutet P. C. *Patres conscripti*: R. P. *res publica*: P. R. *populus romanus*: S. P. Q. R. *senatus populusque romanus*: A. V. C. *anno urbis condita*: Cos. *consul*: Cosl. *consules*: S. P. D. *salutem plurimam dicit*.

§. XIV. Wenn zwey vocales zusammenkommen, und doch nicht als ein diphthongus zu einer Sylbe gehören; so setzen einige über den letzten zwey Punctlein, *puncta diæretica* genant, als ær, poëra:

welches aber nicht nöthig, wenn man in der kleineren Schrift die diphthongos *æ* und *œ* in einem Zuge schreibt; da sonst in der grösseren oder Römischen Schrift ein ieder vocalis besonders stehen muß, als *AE* und *OE*, nicht *Æ* und *Œ*.

II. Von den DISTINCTIONIBVS.

§. I. *Distinctiones* oder *interpunctiones* sind Zeichen, womit man im schreiben zu desto deutlicherm Verstande die Wörter und Rede recht theilet und unterscheidet. Und solcher Zeichen sind vier: *comma, colon, semicolon, punctum*.

§. II. *Comma* ist ein krummes Strichlein (,).

Colon sind zwey Punkte (:).

Semicolon ist ein halbes colon (;).

Punctum stehet zu Ende eines periodi (.).

Diese vier *signa* finden sich in diesem Exempel:
Quod si nihil est tam contra naturam, quam turpitudō; nihilque tam secundum naturam, quam utilitas: certe in eadem re utilitas et turpitudō esse non potest. Cic.

§. III. *Signum interrogationis* oder ein Fragezeichen ist (?): *signum exclamationis* oder *admirationis*, wenn man sich über ein Ding verwundert oder über etwas ausruffet, ist (!).

§. IV. *Parentthesis* ist, wenn man etliche Worte in eine Rede, zu der sie eigentlich nicht gehören, zwischen Häkchen einschlebet. Als:

Perdifficilis, Brute, quæstio est (quod tu minime ignoras) de natura deorum. Cic.

Asteriscus ist ein (*), womit man etwas merkwürdiges bezeichnet.

§. V:

J. V. Signum diuisionis ist, wenn ein Wort zu Ende nicht kann ausgeschrieben und daher muß zertheilet werden (-).

Signum oder *nota apostrophæ* ist, wenn ein *vocalis* zu Ende ausgelassen ist: als *egon'*.

Signum citationis ist, welches man in *marginis* setzet, wenn man etwas aus andern Büchern anziehet (,,).

PRECATIO

SCHOLASTICA MATVINA.

GRATias tibi agimus, alme ac cælestis pater, ex animo in nomine Iesu Christi, quod nocte pulsa nos rursus saluos gratæ huius diei luci reddidisti. O pater luminum, qui e tenebris iusfisti prodire lucem, concute ac penetra pectora nostra verbi ac spiritus tui efficacia: et expelle ignorantia ac errorum tenebras. Fac in nobis exoriri roscidam gratia tua auroram, animisque nostris inde clarissimum spiritus tui fulgorem: vt diuino pleni lumine vere ac lucide agnoscamus te, patrem benignissimum, ac Dominum nostrum Iesum Christum, in Spiritu Sancto. Adesto nobis, vt prima euigilantium et vltima obdormiscentium cogitatio ac meditatio semper sit de te. Largire nobis, vt sicuti a naturali, ita etiam a spirituali somno experrecti, ac securitatis veterum excutiamus: haud immemores, nos, vt e lecto surgimus, ita etiam aliquando ex sepulcro excitatos ad tuum impiis tremendum et piis exoptandum tribunal esse prodituros. Indue nos vestibus Christi, filii tui vnigeniti, vestibus salutis, iustitiæ ac sanctæ innocentia. Laua nos, vt nosmet lauimus ipsos: laua et ablue nos sanguine Iesu Christi, lauacro purissimo pariter atque efficacissimo.

Tu Deus es summa maiestate verendus. Totum hoc, quod miramur, mundi systema produxisti ex nihilo: creasti et nos, quos etiam sustentas ac conseruas. Nos vero nil nisi puluis et cinis: sed a te tamen sumus creati et redempti, vt a solius tui voluntate, gratia et nutu pendeamus. In te vno omnis nostra

nostra requies, beatitas ac salus. Extra te ipsa etiam felicitas nihil est miserius, quiete nihil turbulentius, gaudiis nihil tri-
stius, voluptate nihil amarulentius, diuitiis nihil fluxius atque
indigentius. Nam in te nil nisi bonum: sine te nil nisi ma-
lum. Ecce ergo nos tibi totos. Ecce tibi mentem nostram,
quam collustra vera fide, ac viua tui agnitione atque sapien-
tia. Ecce tibi cor nostrum: quod emolli, quia durum est;
purga, quia peccatorum sordibus inquinatum; conuerte, quia
a te est auersum; vera fide, veroque tui timore illud imbue et
amore exorna. Ecce tibi totam nostram animam ac totum
corpus: toti tui erimus, totus noster esto. Dona nobis du-
cem ac lucem, spiritum sanctum: qui nos hodie regat atque
gubernet, a peccatis auertat et ad bene agendum efficaciter
impulsos ducat.

Et quia id vitæ genus, quod litterarum optimarumque
artium studiis sacrum est, amplexi sumus: rogamus te, Pater
misericors, enixe per Dominum nostrum Iesum Christum, vt
cepta nostra habeas rata nostrisque laboribus numquam non
benigne adsis; vt in solius tui nominis gloriam aliorumque
hominum emolumentum quam certissime cedant.

Sumus rursus ingressi scholam, pietatis, virtutum, artium
ac morum, immo et ipsius Spiritus sancti officinam. Esto er-
go nobis præsto: vt coram te simus congregati in vnum; vt
simus pii, industrii, alacres atque attentissimi. Deme ingenio
nostro stuporem, et inde maiorem menti aciem: tolle torpo-
rem, et auge memoriæ vim animæque alacritatem. Sic non
sibi, sed tibi studebimus soli: qui studiorum nostrorum es
auctor ac moderator, fons atque finis.

Commendamus tibi etiam illos, quorum cura ac labore
proficimus: nec non illos, quorum amore ac beneficentia
fouemur et alimur. Rege illos, qui tuum regunt populum:
pascere eos, qui tuas pascunt oues. Tuam auge, serua et sancti-
fica ecclesiam: vt longe lateque per orbem tuum celebretur
nomen, et tua adoretur maiestas. Exaudi nos, nostrisque
adnue precibus per Iesum Christum, corporis, animæ vi-
tæque nostræ supremum Dominum: cui tecum et cum Spiritu
sancto sit a nobis laus et perennis gloria in sæcula
seculorum. Amen.

TIRO.